

УДК 37.(091)

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОНАВСЬКОГО СТИЛЮ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ І ХОРЕОГРАФІЇ

Чжан Їн

У статті здійснено теоретичний аналіз етнонаціонального виконавського стилю майбутніх учителів музики і хореографії, запропоновано визначення поняття "стиль", діалектична природа якого передбачає взаємодію протилежних начал – стихійного пошуку інтерпретаторської моделі й адекватного відбору виконавських засобів музичної виразності, духовного руху до висоти композиторської ідеї та точності її матеріально-технічної виконавської реалізації. Доведено, що у стилі реалізується індивідуальний імпульс виконавця, який формується на основі етнокультурних національно-виконавських традицій. З одного боку, етнонаціональний виконавський стиль має автопортретний сенс, з іншого – історичний. Зазначено, що індивідуально-виконавські характеристики стилю відбиваються в процесі інтерпретації та знаходження "духовного центру" художнього твору митцем. Саме в момент пошуково-творчої діяльності виконавця розкривається його автопортрет, відтворюється індивідуальний складник особистого стилю. Доведено, що в процесі формування етнонаціонального виконавського стилю головним завданням майбутніх учителів музики і хореографії є розшифрування спектру ідей і характерних рис епохи, які покладено в основу художньо-образного змісту виконуваного твору. Взаємозумовленість індивідуального та історичного начал у виконавському стилі зростає в культурно-універсальну та етнохарактерну єдність, що дозволяє дослідити еволюцію виконавських традицій.

З'ясовано, що в галузі музично-педагогічної науки поняття "стиль" використовують у таких контекстах: для визначення унікальності творчої продукції; для розкриття сукупності відмінних рис творчої діяльності окремої особистості (ціль, мотив, принцип реалізації). Поняття "стиль" уперше в науковий обіг увів А. Адлер з метою визначення індивідуальності життєвого руху кожної особистості, розкриття системи цілей, які під впливом соціальних умов формують унікальний особистий стиль кожного індивіда.

Ключові слова: етнонаціональний виконавський стиль, виконавець, теоретичний аналіз, майбутні учителі музики і хореографії, творча діяльність, традиції.

В статье осуществлен теоретический анализ этнонационального исполнительского стиля будущих учителей музыки и хореографии, предложено определение понятия "стиль", диалектическая природа которого предусматривает взаимодействие противоположных начал – стихийного поиска интерпретаторской модели и адекватного отбора исполнительских средств выразительности, духовного движения до высоты композиторской идеи и точности ее материально-технической исполнительской реализации. Доказано, что в стиле реализуется индивидуальный импульс исполнителя, который формируется на основе этнокультурных национально-исполнительских традиций. С одной стороны, этнонациональный исполнительский стиль имеет автопортретный смысл, с другой – исторический. Отмечено, что индивидуально-исполнительские характеристики стиля отражаются в процессе интерпретации и нахождения "духовного центра" художественного произведения исполнителем. Именно в момент поисково-творческой деятельности исполнителя раскрывается его автопортрет, воспроизводится индивидуальная составляющая личного стиля.

Ключевые слова: этнонациональный исполнительский стиль, исполнитель, теоретический анализ, будущие учителя музыки и хореографии, творческая деятельность, традиции.

The article is a theoretical analysis of ethnic performance style of the future teachers of music and choreography. The author proposed a definition of "style", dialectical nature

of which involves the interaction of opposites – a accidental search of interpretational model and adequate selection performing means of musical expression, spiritual movement to the height of compositional ideas and accuracy of its material and technical implementation. It is proved that the style implemented by individual artist momentum that is based on ethnic and cultural national performing traditions. On the one hand, the ethno-national performing style has a self-portrait meaning, on the other hand - historical. It is noted that the individual performance characteristics of the style are reflected in interpreting and finding the "spiritual center" of the artwork by the artist. During the search and creation the artist reveals his self-portrait, reproduces the individual component of personal style. It is proved that in the formation of ethnic style of performing the main task of the future teachers of music and dance is deciphering range of ideas and the characteristics of the era, which is the basis of artistic and imaginative content of the works performed.

It was found out that in the field of music educational science the notion "style" is used in the following contexts: to determine the uniqueness of creative products; for the disclosure of a set of distinctive features of creative activity of an individual (purpose, motive, principle of implementation). The concept of "style" was first introduced in the scientific revolution by A. Adler to determine the identity of the life movement of each individual, to reveal the system of goals which, influenced by social conditions, shape unique personal style of each individual.

Key words: ethnonational performing style, performer, theoretical analysis, future teachers of music and choreography, creative activity, traditions.

У дослідженнях В. Мерліна та Є. Клімова поняття "стиль" розглянуто з позиції зіставлення напрямку діяльності та властивостей особистості [4; 3]. Дослідники вважають, що відповідно до характеру та змісту діяльності ті самі властивості особистості набувають різного сенсу, що характеризує поняття "індивідуальний стиль діяльності" [Там само]. Ми погоджуємося з позицією науковців, водночас уважаємо, що індивідуальний стиль слід розглядати не як комплекс окремих напрямків діяльності та властивостей особистості, а як єдиний процес взаємозумовлених дій в індивідуально-творчій проекції, завдяки якому формується унікальний проект вирішення творчих завдань.

Розкриття сутності етнонаціонального виконавського стилю майбутніх учителів музики і хореографії детермінує необхідність з'ясувати зміст поняття виконавського стилю з позиції мистецько-педагогічної науки, що й стало **метою статті**. Л. Вахтель визначає термін "виконавський стиль" як унікальний характер творчої діяльності виконавця [2]. Засадничими в теорії виконавського стилю стали наукові підходи Б. Яворського та Б. Асаф'єва. Б. Яворський поняття "виконавський стиль" пов'язує з феноменом художнього мислення та розглядає з позиції історизму. На думку автора, поняття "стиль" об'єднує всі галузі духовної культури й різноманітні види мистецтва ідеологічного, соціального, етнонаціонального походження [7]. Б. Асаф'єв у зміст поняття "виконавський стиль" вміщує комплекс засобів музичної виразності, що реалізуються під впливом художньо-естетичної волі індивіда [1, с. 25]. Стає зрозумілим, що поняття "виконавський стиль" передбачає деякі відхилення від норми, що символізує типове відповідно до історичного часу та унікальне з урахуванням сучасних тенденцій.

Поняття виконавського стилю доволі широко висвітлено в межах науки про інтерпретацію (інтерпретологію) в працях Г. Когана, О. Субботи, С. Фейнберга. Дослідники вважають, що виконавський стиль розкривається в процесі вирішення артистом художньо-естетичних і технічних завдань: індивідуальне ставлення до структури художнього матеріалу, інтелект митця, психологія виконавця та його світосприйняття.

М. Арановський, В. Медушевський, М. Михайлов, О. Сохор, С. Скребков поняття "виконавський стиль" розглядають як естетичну категорію. На думку науковців, виконавський стиль – це система засобів виразності в процесі реалізації художньо-образного змісту твору виконавцем; категорія, що об'єднує матеріальні й духовні сфери художньо-творчої діяльності. А. Ніколаєва пропонує розглядати виконавський стиль за трирівневою шкалою: нижній рівень – матеріальний –

характер прийомів, що становить матерію твору; середній – образно-змістовий; верхній – духовно-естетичний, ідейно-концептуальний [5, с. 260].

Отже, *індивідуальний виконавський стиль розглядаємо як індивідуальну майстерність майбутніх учителів музики і хореографії, що розкриває його технічну, художньо-образну й духовну унікальність і взаємодіє з власною пізнавальною та творчою активністю, спрямованою на процес художньої інтерпретації виконуваних творів*. Запровадження в стильову індивідуально-виконавську сферу етнонаціонального компонента зумовлено ментальністю виконавця, що свідчить про його приналежність до системи ціннісних орієнтацій конкретного суспільства-нації.

Сутність етнонаціонального виконавського стилю вбачаємо в засобах виконання інтерпретаторської діяльності, що відбиває стійкість етнокультурної традиції та унікальність особисто-індивідуальної реалізації. Формування етнонаціонального стилю в межах навчально-професійної діяльності відбувається в процесі становлення національної та індивідуальної свідомості, реалізації ідей творчо-професійного проекту, що впливає на ефективність розвитку індивідуально-інтерпретаторських здібностей виконавців, їхньої унікальності, "етнопортретності", які презентують самобутній етнонаціональний профіль. Етнонаціональний компонент майбутніх учителів музики і хореографії містить стабільно-наочні характеристики менталітету й культури, що відбито в індивідуальних виконавських прийомах, унікальних підходах до творчо-практичної діяльності.

На підставі аналізу етнонаціональних особливостей виконавського стилю майбутніх учителів музики і хореографії визначаємо його структурні компоненти: *етновідповідний, виконавсько-творчий, художньо-естетичний та технічно-технологічний*, які спрямовані на формування таких індивідуально-виконавських здібностей: уміння аналізувати етнонаціональний стиль; розуміння змісту та форми твору за етнонаціональними ознаками; здатність виділяти етнонаціональний компонент серед різних виконавських інтерпретацій; усвідомлення етнонаціональних характеристик власного виконавського стилю; свідоме впровадження засобів художньої виразності для розкриття національних ознак; інтуїтивне опанування етнонаціональним змістом твору; володіння широким арсеналом асоціативного мислення з урахуванням менталітету, національної культури, які вміщено в зміст конкретного твору; розуміння естетики та художніх стилів різних національних шкіл; підвищення художньо-естетичної культури за рахунок етнологічних знань; формування власного художньо-естетичного ставлення до інтерпретації творів.

Ураховуючи зміст і структурні компоненти етнонаціонального виконавського стилю, визначимо його функції, які, з одного боку, розкривають етнокультурний зміст творчо-практичної діяльності майбутніх учителів музики і хореографії, а з іншого, пояснюють цілеспрямованість його формування в процесі підготовки фахівців.

Культуровідповідна функція розкривається в здатності творчої особистості усвідомити стиль епохи, філософські, психологічні, художньо-естетичні настанови конкретної доби; у процесі вивчення й зіставлення виконавських стильових традицій, цінностей, уподобань формується етнонаціональний стильовий стереотип. Головний генератор етнонаціонального стилю майбутніх учителів музики і хореографії – виконавська школа, яка культивує та сповідує художньо-естетичні традиції суспільства-нації.

Естетична функція розкривається в процесі опанування художнім твором, яке здійснюється через емоційно-чуттєву сферу за допомогою ідентифікації особистого емоційного компонента та змісту виконаного твору. Цей процес невід'ємний від усвідомлення музичної естетики композитора та художньо-естетичних настанов епохи. Отже, у процесі формування етнонаціонального стилю відточується індивідуальний естетичний смак виконавця, активізується стимул до створення унікальної інтерпретації художніх творів високого етнокультурного художньо-естетичного рівня.

Пізнавально-просвітницька функція розкривається в процесі розкодування творів мистецтва як "посвідки" історичної епохи, доведення їхнього художньо-естетичного змісту до суспільного загалу. Ця функція спрямована на розвиток

художнього мислення, світогляду майбутніх учителів музики і хореографії та усвідомлення власної причетності до національних надбань.

Комунікативна функція виконавського стилю має особисто-соціальний характер, що передбачає індивідуальне ставлення виконавця до об'єктивно-соціального змісту творів мистецтва. У межах інтерпретації виконуваного твору майбутні учителі музики і хореографії стають учасниками міжкультурного діалогу, у процесі якого вивчають особливості інших культур, ідей, образів та ін. Отже, комунікативна функція етнонаціонального виконавського стилю має соціально-діалогічну спрямованість.

Творчо-креативна функція розкривається в процесі відтворення самого себе засобом наближення до ідеальної моделі художньо-образного змісту твору, застосування унікальних креативних рішень до наявних виконавських інтерпретацій. Реалізація цієї функції пов'язана з активізацією художньо-творчих здібностей майбутніх учителів музики і хореографії.

Інтегративна функція етнонаціонального стилю виконавської діяльності дозволяє комплексно розглядати формування індивідуальної виконавської майстерності студента: сукупність виконавських прийомів, розвиток індивідуально-психологічних якостей та етнокультурного розвитку особистості. Інтегративна функція стилю відіграє важливу роль у процесі балансування об'єктивних вимог виконавсько-практичної діяльності та суб'єктивних можливостей студентів; дозволяє в діалектичній єдності визначити їх етнонаціональний виконавський стиль: об'єктивність – суб'єктивність; матеріальність – духовність; національно-ментальна – індивідуальна відповідність; цілісність – багатоконпонентність; типовість – унікальність; історичність – автопортретність; художність – психологічність; конструктивність – стихійність.

Етнонаціональний виконавський стиль майбутніх учителів музики і хореографії розкриваємо за такими критеріями:

- *художньо-естетичний рівень* інтерпретації твору: етнохарактерність (відповідність власної інтерпретації етнокультурному змісту твору: усвідомлення національної мелодики, ритму, темпу, етнокультурного ідейного змісту); художність (автентичність авторського задуму); унікальність (особистий підхід до відтворення змісту твору); індивідуальність (архітектурно-звукове моделювання художнього матеріалу); етнохарактерна артистичність (манера виконання);
- *технологічний рівень* (створення унікальних виконавських проектів у процесі вирішення технічно-художніх завдань);
- *творчо-професійний рівень* розглядаємо в комплексі компонентів виконавської діяльності: інтерпретаційної, виконавської, художньої та технологічної;
- *мотиваційний рівень розвитку* (потреба творчої особистості в художньо-естетичній, пізнавальній, виконавсько-практичній діяльності).

Комплекс окреслених критеріїв етнонаціонального виконавського стилю стає оцінкою його сформованості у майбутніх учителів музики і хореографії, яка складається протягом навчання та самостійної виконавської діяльності шляхом проходження, за Л. Вахтель, таких етапів: пізнавальний (ознайомлення зі стильовими музичними напрямками); акумулювальний (формування у студента художньо-виконавських здібностей під контролем педагога); продуктивний (опанування виконавськими навичками в процесі рівноцінного творчого діалогу "педагог – студент"); експансивний (формування самостійного творчого проекту в процесі реалізації практично-виконавської діяльності); евристичний (упровадження особистої творчої ініціативи студента у виконавсько-практичний процес); професійний (самостійність у вирішенні творчих завдань виконавця як носія етнонаціонального виконавського стилю) [2]. Зазначені етапи висвітлюють динаміку формування етнонаціонального виконавського стилю майбутніх учителів музики і хореографії у процесі навчання, становлення самостійності та професійної зрілості в галузі виконавсько-практичної діяльності.

Висновки. Формування етнонаціонального виконавського стилю передбачає поступовість упровадження виконавських завдань у навчально-виховний процес з послідовним їх ускладненням, що зумовлено переходом на новий етап профе-

сіоналізації майбутніх фахівців. Зростання професійного рівня й удосконалення виконавської майстерності студентів невід'ємні від процесу розвитку всіх складників структури етнонаціонального виконавського стилю.

Досліджуючи змістові компоненти формування етнонаціонального виконавського стилю майбутніх учителів музики і хореографії, ми врахували кілька ключових аспектів: теоретичні положення щодо поняття "стиль"; структурно-функціональний аспект етнонаціонального виконавського стилю; педагогічні умови та засоби його ефективного формування, а також критерії й оцінка його сформованості у майбутніх фахівців музично-хореографічної справи.

Перспективи подальших розвідок полягають у подальшому вивченні специфіки підготовки іноземних студентів за мистецьким профілем, які потребують прискіпливої уваги науковців, особливо у сфері формування етнонаціонального виконавського стилю в умовах української мистецької освіти.

Література

1. Асафьев Б. В. Музыкальная форма как процесс / Б. В. Асафьев. – Л. : Гос. муз.изд-во, 1971. – 379 с.
2. Вахтель Л. В. Психолого-педагогическая модель формирования этнокультурного стиля музыкально-исполнительской деятельности студентов : автореф. дисс. на соиск. учен. степ. д-ра психол. наук : спец. 19.00.07 "Педагогическая психология" / Вахтель Л. В. – Тернополь, 2009. – 45 с.
3. Климов Е. А. Индивидуальный стиль деятельности в зависимости от типологических свойств нервной системы / Е. А. Климов. – Казань : Изд-во Казан. ун-та, 1969. – 278 с.
4. Мерлин В. С. Индивидуальный стиль деятельности и его системно-образующая функция / В. С. Мерлин // Психология индивидуальных различий / под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, В. Я. Романова. – М. : ЧеРо, 2000. – С. 128–139.
5. Николаева А. И. Стилевой подход в обучении игре на фортепиано / А. И. Николаева // Теория и методика обучения игре на фортепиано. – М. : ВЛАДОС, 2001. – С. 200–363.
6. Устименко-Косоріч О. А. Змістові компоненти формування етнонаціонального виконавського стилю у сербських баяністів-акордеоністів / О. А. Устименко-Косоріч, В. С. Курило // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журн. – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2013. – № 5. – С. 27–37.
7. Яворский Б. Л. Статьи, воспоминания, переписка : в 2 т. / Б. Л. Яворский. – Изд. 2-е, испр. и доп. – М. : Сов. композитор, 1972.
Т. 1. – 1972. – 711 с.